

چکیده‌ی یافته‌های یک پژوهش

فاطمه حدادی

«بررسی نیازهای دانش آموزان دوره‌ی آموزش
متوسطه‌ی کشور به کتاب‌های غیر درسی»

اشاره

نیازسنجی آموزشی و شناخت و تحلیل اثربخش نیازهای آموزشی، پیش‌نیاز هر نظام آموزشی موفق است. تعیین نیازهای آموزشی اولین گام برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، و در واقع نخستین عامل ایجاد و تضمین اثربخشی کارکرد و بهسازی آموزشی است که اگر به‌درستی انجام شود، مبنای عینی‌تری برای برنامه‌ریزی به‌عنوان نقشه‌ی اثربخش فراهم خواهد شد. مقدمه‌ی نیازسنجی آموزشی، دستیابی به اطلاعاتی دقیق و واقعی درباره‌ی وظایف اصلی و عملی لازم برای ایفای نقش و کسب مهارت‌ها و نگرش‌های ضروری است که فرآیند آن باید برای انجام آن آماده شوند.

«بررسی نیازهای دانش‌آموزان دوره‌ی آموزش متوسطه‌ی کشور به کتاب‌های غیر درسی» عنوان پژوهشی است که دکتر **ابوالقاسم اکبری** با نظارت دکتر **حسن پاشا شریفی** در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ به سفارش «مؤسسه‌ی پژوهشی برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی» به انجام رسانده است. روش انجام تحقیق، زمینه‌یابی (پیمایشی) بوده که به روش کمی و در بعضی مراحل به روش کیفی انجام شده است. جامعه‌ی آماری این پژوهش دانش‌آموزان و اولیای آنان، معلمان، کتاب‌داران مدارس و صاحب‌نظران سراسر کشور بودند. روش نمونه‌گیری این پژوهش تصادفی خوشه‌ای مبتنی بر انتخاب چندمرحله‌ای بود. بر این اساس، ۶۲۰۸ نفر دانش‌آموز، ۱۸۴ نفر کتاب‌دار، ۹۲۰ نفر دبیر، ۶۲۲ نفر از اولیای دانش‌آموزان و ۱۸۰ نفر از کارشناسان مدیران و صاحب‌نظران و ناشران، پرسش‌نامه‌ی پژوهش را تکمیل و مصاحبه‌کردند و در مصاحبه‌های یافتند. حاصل تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌دست آمده در دو بخش «یافته‌ها» و «پیشنهادهای پژوهشی» در ادامه آمده است.

۲۲/۲۳۹۰۱۹

بهار و تابستان ۱۳۸۷

۴۸

یافته‌های پژوهشی

۱. زمینه‌های موضوعی که دانش‌آموزان در طول یک سال تحصیلی مطالعه می‌کنند، عبارت‌اند از: مسائل ازدواج، رمان و داستان عشقی، اطلاعات دینی و مذهبی، اطلاعات علمی، اطلاعات شغلی، داستان پلیسی و ماجراجویی، انواع بازی‌های فکری و سرگرمی، روابط خانوادگی، گذراندن اوقات فراغت، سلامت و بهداشت جسمانی، مسائل هنری، اطلاعات تاریخی، بهداشت روانی، مسائل فناوری، مسائل اجتماعی، اطلاعات فرهنگی، مسائل سیاسی، مسائل بین‌المللی و مسائل اقتصادی.

۲. زمینه‌هایی که دانش‌آموزان به آن‌ها علاقه نشان داده‌اند، به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: طنز و لطیفه، انواع شعر، طالع‌بینی، رایانه و اینترنت، مسائل جنسی، زندگی پیامبران، ورزش و تربیت بدنی، زندگی ائمه‌ی اطهار و معصومین، انواع موسیقی، دوست‌یابی و روش‌های نگاه‌داری دوست، تغذیه، خواص میوه‌ها و سبزیجات، تاریخ ادیان، ترجمه و تفسیرهای قرآنی، بیماری‌های روانی مثل اضطراب و افسردگی، انتخاب رشته‌ی تحصیلی متوسطه و دانشگاه، روش‌های داشتن زندگی شاد و بانشاط، بیماری‌های جسمی، کارکرد اعضا و دستگاه‌های بدن، شگفتی‌ها و عجایب هستی، اعیاد و مراسم مذهبی، آثار و مطالب تاریخی ایران، احکام و رساله‌های عملیه، زندگی انواع جانوران و گیاهان، شرح حال نویسندگان و شعرای ایرانی، شرح حال هنرمندان و نقاشان، اطلاعات عمومی، اخلاق، نیک‌ی و اندیشه‌های خیرخواهانه، خاطرات جنگ ایران و عراق (دفاع مقدس)، شیوه‌های صحیح مطالعه، مهارت‌های زندگی، اصول بهداشت شخصی و خانوادگی، روش‌های خوب زیستن، اطلاعات شغلی و حرفه‌ای، نجوم و ستاره‌شناسی، ترجمه‌ی نهج البلاغه، آداب معاشرت، همکاری در روابط اجتماعی با هم‌سالان، شرح حال مخترعان و مکتشفان جهان، انرژی اتمی، انقلاب، شهدا و جانبازان، رشته‌های هنری، بهداشت محیط زیست، شرح حال شعرا و نویسندگان، گرایش به مددهای رایج کشورهای غربی، انواع فناوری و فناوری جدید، مسائل سیاسی، آثار و مطالب تاریخی جهان، علل انحراف اخلاقی و بزهکاری، قوانین و مقررات اجتماعی، آداب و رسوم و اقوام و ملل ایرانی، مسائل سیاسی ایران، شرح حال بزرگان و سیاست‌مداران نامی جهان، جهانی شدن، شرح حال نوابغ ایران و جهان، جشن‌ها و اعیاد ملی، ملیت و فرهنگ ایرانی، شرح حال علما و پیامبران دینی جهان، چگونگی انتقاد سازنده و انتقادپذیری، مسائل زندگی شهری، آداب و رسوم ملیت‌های مختلف، پژوهش‌های علمی و اجتماعی، مفهوم دموکراسی و انواع آن و تبعیض و نابرابری.

کروی (۲۰۰۲)، در پژوهش خود تحت عنوان «برنامه‌ی شتاب‌دهنده‌ی مطالعه‌ی خواننده» به این نتیجه رسید که دانش‌آموزان بر مبنای علاقه‌ی خود مطالعه نمی‌کنند، بلکه مطالعه‌ی آن‌ها برای کسب جوایز بیرونی است. البته **راس و چلتون (۲۰۰۱)**، در بررسی خود درباره‌ی علل علاقه‌ی خوانندگان مشتاق، پنج مرحله را متذکر شده‌اند که عبارت‌اند از: نوع تجربه‌ای که برای خواندن مورد نظر است، منابع مورد استفاده برای پیدا کردن کتاب‌های جدید، عناصر کتاب، سرنخ‌هایی درباره‌ی خود کتاب و میزان زمان و هزینه‌ی مالی برای دسترسی به کتاب. ۳. زمینه‌هایی که دانش‌آموزان برحسب نیازها و علاقه‌ی خود آن‌ها را اولویت‌بندی کرده‌اند، از این قرارند: انتخاب رشته‌ی تحصیلی، مسائل ازدواج، روابط خانوادگی، طنز و لطیفه، مسائل

کروی

در پژوهش خود

به این نتیجه رسید

که دانش‌آموزان

بر مبنای علاقه‌ی خود

مطالعه نمی‌کنند

بلکه مطالعه‌ی آن‌ها

برای کسب

جوایز بیرونی است

۱۳۸۷/۲۳/۲۲

بهار و تابستان ۱۳۸۷

۴۹

اخلاقی، تغذیه، اطلاعات علمی، اطلاعات دینی و مذهبی، اطلاعات شغلی و حرفه‌ای، ورزش و تربیت بدنی، مسائل جنسی، بهداشت تن و روان، رمان و داستان تخیلی، انواع موسیقی، معاشرت با گروه هم‌سالان، عجایب هستی، آداب و رسوم ایرانی، هنر، انواع شعر، اعیاد و مراسم مذهبی، اصول اعتقادی، مسائل اجتماعی، فرهنگ ایرانی، فناوری، کاریکاتور، جهانی شدن، تاریخ ایران، ستاره‌شناسی، زندگی جانوران و گیاهان، تاریخ ادیان، مسائل سیاسی ایران، تحقیق علمی و اجتماعی، تاریخ جهان، مقاله‌های انتقادی در مورد مسائل اجتماعی، جشن‌ها و اعیاد ملی، مسائل سیاسی جهان، آداب ملیت‌ها، دموکراسی و حکومت‌ها.

۴. در طول یک سال تحصیلی، دانش‌آموزان پایه‌های متفاوت دوره‌ی متوسطه و پیش‌دانشگاهی، زمینه‌های اطلاعات تاریخی و اطلاعات شغلی را به‌طور یکسان، اما بقیه‌ی زمینه‌ها (۱۷ زمینه) را به‌طور متفاوت مطالعه کرده‌اند.

۵. به نظر دبیران، زمینه‌های مطالعات غیردرسی که دانش‌آموزان به آن‌ها علاقه نشان داده‌اند، به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: مسائل ازدواج، رمان و داستان عشقی، مسائل فناوری، اطلاعات علمی، انواع بازی‌های فکری و سرگرمی‌ها، گذراندن اوقات فراغت، داستان پلیسی و ماجراجویی، سلامت و بهداشت جسمانی، اطلاعات شغلی، مسائل اجتماعی، اطلاعات دینی و مذهبی، مسائل هنری، روابط خانوادگی، بهداشت روانی، اطلاعات فرهنگی، اطلاعات تاریخی، مسائل اقتصادی، مسائل سیاسی و مسائل بین‌المللی.

اما **مکی و جانسون (۱۹۹۶)** اظهار داشته‌اند که معلمان به‌اندازه‌ی کافی درباره‌ی کتاب‌های داستانی ویژه‌ی نوجوانان آگاهی ندارند. این دو محقق اظهار داشته‌اند، نوجوانانی که از روی بی‌میلی مطالعه می‌کنند و تجربه‌ای در انتخاب کتاب ندارند، کتاب‌های خود را با معیارهای کوتاه‌بودن متن، جلد جذاب، شخصیت‌های داستانی هم‌سن یا بزرگ‌تر از خود که دارای موقعیت مشخصی در عصر حاضر باشند، گفت‌وگو با دوستان، مشاهده‌ی خواندن دیگران، گفت‌وگو با معلمان و کتاب‌داران، پیروی از یک عنوان، بررسی کل کتاب، دریافت کتاب به‌عنوان جایزه، جذاب بودن فهرست کتاب، گذراندن یک واحد درسی، یافتن عنوانی جذاب و خواندن اجباری مطرح کرده‌اند.

ضوابطی نیز برای انتخاب کتاب توسط **هیل، وایت و برودی (۲۰۰۱)** در کمیته‌های گزینش برنامه‌های اعطای جایزه برای گسترش جو مطالعه مطرح شده‌اند. آن‌ها با احتیاط گفته‌اند، اگرچه معلمان و کتاب‌داران کتاب‌هایی را برای اعطای جوایز کتاب‌خوانی انتخاب می‌کنند، اما این جوایز براساس ضوابطی اعطا می‌شوند که امکان دارد همیشه نیازهای مطالعاتی دانش‌آموزان را برآورده نکنند و یا برای آن‌ها جاذبه نداشته باشند و یا برعکس، برای آن‌ها مشکل‌آفرین شوند. طبق گزارش **میلر (۲۰۰۴)**، رمان‌هایی که معلمان برای نوجوانان انتخاب کرده‌اند، برای آن‌ها مشکلاتی مانند سوءاستفاده، خودکشی، مشکلات خانوادگی، غصه، بیماری و مرگ را دربر داشته‌اند.

۶. از نظر کتاب‌داران، زمینه‌های مطالعاتی غیردرسی که دانش‌آموزان به آن‌ها علاقه نشان داده‌اند، به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: مسائل ازدواج، رمان و داستان عشقی، اطلاعات دینی و مذهبی، اطلاعات شغلی، اطلاعات علمی، روابط خانوادگی، سلامت و بهداشت جسمانی، مسائل فناوری، گذراندن اوقات فراغت، انواع بازی‌های فکری و سرگرمی‌ها، مسائل فرهنگی،

**مکی و جانسون
اظهار داشته‌اند
نوجوانانی که از روی
بی‌میلی مطالعه
می‌کنند
و تجربه‌ای در انتخاب
کتاب ندارند
کتاب‌های خود را
با معیارهای
کوتاه بودن متن
جلد جذاب
و... انتخاب می‌کنند**

بهداشت روانی، مسائل اجتماعی، داستان پلیسی و ماجراجویی، مسائل هنری، اطلاعات تاریخی، مسائل بین‌المللی، مسائل اقتصادی و مسائل سیاسی.

۷. به نظر اولیای دانش‌آموزان، زمینه‌های مطالعاتی که فرزندانشان به آن‌ها علاقه نشان داده‌اند، به ترتیب از این قرارند: علمی، داستانی، انواع بازی‌ها و سرگرمی‌های فکری، دینی، تاریخی، تخیلی، هنری، بهداشتی، عشقی، پلیسی و جنایی، اجتماعی و اقتصادی.

۸. از دیدگاه متخصصان، زمینه‌های مطالعاتی غیردرسی دانش‌آموزان به این ترتیب هستند: اطلاعات علمی، روابط خانوادگی، اطلاعات شغلی، بهداشت روانی، مسائل فناوری، سلامت و بهداشت جسمانی، مسائل ازدواج، مسائل اجتماعی، اطلاعات فرهنگی، اطلاعات دینی و مذهبی، گذراندن اوقات فراغت، اطلاعات تاریخی، مسائل هنری، انواع بازی‌های فکری و سرگرمی، مسائل سیاسی، رمان و داستان عشقی، مسائل بین‌المللی و داستان پلیسی و ماجراجویی.

۹. زمینه‌های مورد نیاز دانش‌آموزان از دیدگاه خود دانش‌آموزان و نیز دبیران، کتاب‌داران، والدین و متخصصان به ترتیب اولویت عبارت‌اند از: مسائل ازدواج، رمان و داستان عشقی، اطلاعات علمی، اطلاعات دینی و مذهبی، انواع بازی‌های فکری و سرگرمی، داستان پلیسی و ماجراجویی، اطلاعات شغلی، روابط خانوادگی، گذراندن اوقات فراغت، سلامت و بهداشت جسمانی، مسائل هنری، اطلاعات تاریخی، مسائل اجتماعی، مسائل فناوری، بهداشت روانی، اطلاعات فرهنگی، مسائل سیاسی، مسائل اقتصادی و مسائل بین‌المللی.

۱۰. دختران پایه‌های پیش‌دانشگاهی و اول، دوم و سوم، زمینه‌های اطلاعات دینی، مسائل فناوری و اطلاعات تاریخی و شغلی را به‌طور یکسان، اما سایر زمینه‌ها (۱۶ زمینه) را به‌طور متفاوت مطالعه کرده‌اند. در پژوهشی که درباره‌ی ثبات درازمدت تمایل دانش‌آموزان به خواندن انجام گرفت، مشاهده شد که تفاوت‌های ناچیزی از نظر مطالعه در پایه‌های درسی وجود دارد، ولی دختران نسبت به پسران تمایل مثبت قابل ملاحظه‌تری برای مطالعه‌ی متون غیردرسی دارند [جی‌سی و کینزام دبلیو، ۱۹۹۶].

۱۱. پسران پایه‌های پیش‌دانشگاهی و اول، دوم و سوم دبیرستان، زمینه‌ی سلامت و بهداشت جسمانی را به‌طور یکسان، اما سایر زمینه‌ها (۱۸ زمینه) را به‌طور متفاوت مطالعه کرده‌اند. در رابطه با دلایل خواندن و نوشتن پسران، **بلیز و سنفور** (۲۰۰۲) دلایلی مانند علاقه‌ی شخصی، عمل، موفقیت، سرگرمی و هدفمندی را مطرح کرده‌اند.

۱۲. زمینه‌هایی که در طول یک سال تحصیلی توسط دانش‌آموزان مورد نظر این تحقیق مطالعه شده‌اند، به تفکیک پایه‌های تحصیلی عبارت‌اند از:

الف) دوره‌ی پیش‌دانشگاهی: دختران و پسران زمینه‌های سلامت و بهداشت جسمانی، اطلاعات دینی و مذهبی، اطلاعات علمی، مسائل اجتماعی، مسائل فرهنگی، گذراندن اوقات فراغت، داستان پلیسی و ماجراجویی، رمان و داستان عشقی، اطلاعات شغلی و انواع بازی‌های فکری و سرگرمی‌ها را به‌طور یکسان، اما سایر زمینه‌ها را به‌طور متفاوت مطالعه کرده‌اند.

ب) پایه‌ی تحصيلی سوم متوسطه: دختران و پسران، زمینه‌های بهداشت جسمانی، مسائل دینی و مذهبی، اطلاعات فرهنگی، اطلاعات شغلی، مسائل ازدواج را به‌طور یکسان،

با این که پسران
کمتر از دختران
می‌خوانند
اما آن‌ها
مطالب را
عمیق‌تر می‌خوانند

اما سایر زمینه‌ها را به طور متفاوت مورد مطالعه قرار داده‌اند.

ج) پایه‌ی تحصیلی دوم متوسطه: دختران و پسران زمینه‌های بهداشت جسمانی، اطلاعات فرهنگی، گذراندن اوقات فراغت و مسائل ازدواج را به طور یکسان، اما سایر زمینه‌ها را به طور متفاوت مطالعه کرده‌اند.

د) پایه‌ی تحصیلی اول متوسطه: دختران و پسران زمینه‌های سلامت و بهداشت جسمانی، اطلاعات دینی و مذهبی، اطلاعات علمی، مسائل اجتماعی، اطلاعات فرهنگی، داستان پلیسی و ماجراجویی، اطلاعات شغلی، مسائل بین‌المللی، و مسائل ازدواج را به طور یکسان، اما سایر زمینه‌ها را به طور متفاوت مورد مطالعه قرار داده‌اند.

۱۳. زمینه‌های مطالعاتی سلامت و بهداشت جسمانی و اطلاعات فرهنگی را دختران و پسران دوره‌ی متوسطه به طور یکسان، اما سایر زمینه‌ها را دختران و پسران به طور متفاوت مطالعه کرده‌اند.

بعضی از پژوهشگران خارج از کشور نیز در این زمینه مطالبی یافته‌اند که ذکر آن‌ها در این جا سودمند است. به طور کلی دختران بیش از پسران می‌خوانند. هر دو جنس خواندن مجله را دوست دارند، اما دختران بیشتر از پسران مجله می‌خوانند. پسران بیشتر خواننده‌ی کتاب‌های طنز هستند. هر دو جنس مطالب تخیلی را دوست دارند، اما معمولاً دختران از خواندن کتاب‌های تخیلی بیشتر از پسران لذت می‌برند. با این که پسران کمتر از دختران می‌خوانند، اما آن‌ها مطالب را عمیق‌تر می‌خوانند. هر چند موارد استثنای زیادی وجود دارد، ولی پسران مجذوب مطالب علمی، تخیلی و ماجراجویی هستند، در حالی که دختران مطالب رمانتیک و افسانه‌ای را که دارای لطافت طبع باشد، دوست دارند [مری لاین و استایوفر، ۱۹۹۹].

۱۴. در مصاحبه، دانش‌آموزان دلایل عدم مطالعه‌ی خود را به ترتیب اولویت، کمبود وقت، حجم زیاد کتاب‌های درسی و سنگین بودن برنامه‌ی درسی بیان کرده‌اند. این نظر با یکی از یافته‌های پژوهشی هماهنگی دارد که تحت عنوان «بررسی راه‌های برانگیختن دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه به مطالعه‌ی کتب غیردرسی در شهرستان گلیپایگان»، در سال ۱۳۷۹ توسط صباپی انجام گرفت. طبق این یافته‌ها، حجم زیاد کتاب‌های درسی به میزان خیلی زیادی عامل مؤثر در کاهش انگیزه‌ی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه به مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی است. دانش‌آموزان، دلیل بعدی در مورد عدم مطالعه‌ی کتاب غیردرسی را نداشتن انگیزه و اولویت دادن به مسائل کنکور، به‌ویژه در زمینه‌ی رفتن به کلاس کنکور و کسب مهارت برای تست زدن، بیان کرده‌اند. این نظر با یکی از نتایج تحقیق صباپی (۱۳۸۱) که در آن اظهار داشته، اصرار بیش از حد والدین به قبولی دانش‌آموزان در کنکور، باعث کاهش انگیزه‌ی دانش‌آموزان برای مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی شده، هماهنگ است.

دلایل بعدی را دانش‌آموزان چنین بیان کرده‌اند: گرانی کتاب‌های چاپ جدید و دشواری دسترسی به این نوع کتاب‌ها در کتاب‌خانه‌های عمومی و مدارس؛ علاقه به بازی‌ها و سرگرمی‌های متنوع اعم از رایانه‌ای و بازی با گروه‌های هم‌سالان؛ کمبود کتاب و کتاب‌خانه و مجهز نبودن کتاب‌خانه‌ها از نظر سالن مطالعه و مانند آن؛ کار کردن در منزل (بیشتر برای دختران) و یا در بیرون از منزل (بیشتر برای پسران) به موازات تحصیل؛ و علاقه به دیدن فیلم اعم از فیلم‌های تلویزیونی، سینمایی یا فیلم‌های روی لوح فشرده‌ی نوری.

مطالعات غیردرسی اطلاعات بیشتری را در مقایسه با مطالعات درسی در اختیار نوجوانان و جوانان قرار می‌دهد

۱۹۱۳۳۹/۲۲

بهار و تابستان ۱۳۸۷

۵۲

توجه به این نکته ضروری است که تماشای زیاد تلویزیون بر عملکرد دانش‌آموزان تأثیر منفی دارد. در این زمینه کالداس و وانکسون (۱۹۹۹) گزارش کرده‌اند، زمانی که صرف تمرکز روی این جعبه‌ی جادویی می‌شود، بر عملکرد دانش‌آموزان در مدرسه تأثیر منفی دارد. زیرا این زمان را می‌توان به شکل سودمندتری صرف خواندن کرد. اما رازل (۲۰۰۱) اظهار می‌دارد، رابطه‌ی بین تماشای تلویزیون با پیشرفت علمی به سن دانش‌آموز بستگی دارد. وی ارتباط تماشای تلویزیون با پیشرفت علمی را برای گروه سنی ۱۷-۱۰ بسیار منفی تلقی کرده است. در مقابل، میلک (۱۹۹۴) اظهار می‌دارد، پیوند ضعیفی بین تماشای تلویزیون و پیشرفت علمی وجود دارد. یعنی دانش‌آموزانی که از تماشای تلویزیون خودداری می‌کردند، همان دانش‌آموزانی نبودند که به پیشرفت عالی دست یافتند. دانش‌آموزان موفق تاده ساعت در هفته تلویزیون تماشا می‌کردند. میلک در چارچوب «برنامه‌ی مطالعاتی وزارت آموزش و پرورش آمریکا»، بررسی دیگری را مرور کرد که به تأثیر تلویزیون بر پیشرفت شناختی می‌پرداخت. این بررسی هیچ مدرکی دال بر سیر قهقراپی شناختی تحت تأثیر تلویزیون نشان نداد. یعنی دانش‌آموزان می‌توانند از تلویزیون سود ببرند، به شرط آن که زمان تماشا را محدود کنند.

۱۵. در مصاحبه، درصد اندکی از دبیران (چهار درصد) اظهار داشتند که دانش‌آموزان مطالعه‌ی غیردرسی زیادی دارند و ۴۷ درصد دبیران نیز گفتند که دانش‌آموزان مطالعه‌ی غیردرسی کمی دارند.

۱۶. در مصاحبه، دبیران دلایل احتمالی بی‌علاقگی دانش‌آموزان را به مطالعه به این صورت اولویت‌بندی کردند: کمبود فرهنگ مطالعه در جامعه، کمبود وقت به علت داشتن تکالیف درسی روزانه، کمبود انگیزه برای مطالعه، کمبود کتاب با مطالب نو و جدید و دست‌رسی مشکل به آن‌ها، فقدان راهنمایی‌های لازم و نبود خدمات راهنمایی در زمینه‌ی مطالعه و انتخاب کتاب مناسب، برآورده نشدن نیازهای روحی-روانی و اجتماعی دانش‌آموزان به وسیله‌ی مطالعه‌ی غیردرسی، و توجه بیش از حد به مسئله‌ی کنکور.

۱۷. کتاب‌داران در مصاحبه‌ی خود کتاب‌هایی را که بیشتر مورد نیاز دانش‌آموزان هستند، این‌گونه اولویت‌بندی کردند: مسائل ازدواج، رمان و داستان عشقی،

کتاب‌های گروه سنی
کودک و نوجوان
باید
با قیمت ارزان‌تری
ارائه شوند
تا دانش‌آموزان
امکان تهیه‌ی
آن‌ها را
داشته باشند

مسائل دینی، اطلاعات شغلی، اطلاعات علمی، روابط خانوادگی، سلامت و بهداشت جسمانی، مسائل فناوری، گذراندن اوقات فراغت، انواع بازی‌های فکری و سرگرمی‌ها، مسائل فرهنگی، بهداشت روانی، مسائل اجتماعی، داستان پلیسی و ماجراجویی، مسائل هنری، اطلاعات تاریخی، مسائل بین‌المللی، مسائل اقتصادی و مسائل سیاسی.

۱۸. به نظر متخصصان، مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی سطح مهارت‌های اجتماعی و زندگی را در راستای برآوردن مهم‌ترین نیازهای انسان بالا می‌برد:

■ مطالعات غیردرسی اطلاعات بیشتری را در مقایسه با مطالعات درسی در اختیار نوجوانان و جوانان قرار می‌دهد و آن‌ها را با بار عظیم تمدن بشری در خارج از هر برنامه و قیدی آشنا می‌کند. ضمن این که به آن‌ها خطر تعصب و جزم‌اندیشی را می‌شناساند و مهارت‌هایی را در بخش‌های گوناگون اجتماعی، برای ایجاد تعامل و هم‌فکری با هم‌نوعان و دیگر انسان‌های کشورهای گوناگون، آموزش می‌دهد. در مطالعه، نوجوان این نکته را درمی‌یابد که برخوردها در تعاملات روزانه بر اساس حس هم‌جواری، منطق، عدل و روابط انسانی استوار است و هرگونه اختلال و در نظر نداشتن این معیارها، زندگی‌اش را در اجتماع دچار مشکل می‌کند.

■ مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی توسط دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه در پیشرفت تحصیلی آن‌ها مؤثر است. پول و اندرزی (۱۹۹۶) نشان دادند، مهارت‌های قوی مطالعه‌زیربنای سایر پیشرفت‌های علمی است.

■ مطالعه‌ی نوجوانان در صورتی افزایش می‌یابد که با شوق و انگیزه توأم باشد. طبقه نظر بلاک (۲۰۰۲)، معدل نمرات و سبک نگارش دانش‌آموزانی که وقت بیشتری را صرف خواندن مطالب تفنی می‌کردند، نسبت به همکلاسی‌هایشان که چنین مطالعاتی را نداشتند، بالاتر بود. ■ ارزش‌ها و ضد ارزش‌های جامعه با مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی درک می‌شوند. در این مورد، محمدی و قایینی (۱۳۸۰) اظهار می‌دارند که کتاب‌های دینی در میان کتاب‌های غیرداستانی دوره‌ی مشروطیت، آثاری برای آموزش دینی کودکان پدید آوردند. آن‌ها می‌نویسند، نویسندگان کتاب‌های تاریخی بر این باور بودند که با نگارش واقعیت‌های تاریخی می‌توان کودکان و نوجوانان را از زندگانی گذشتگان آگاه کرد و این آثار را جای‌گزین شایسته‌ای برای کتاب‌های افسانه‌ای قرار داد. نوجوانان و جوانان امروز هم با شعار عشق بورزیم و جنگ نکنیم، بسیاری از ارزش‌های کهنه و قدیمی اولیای خود را به‌دور انداخته و ارزش‌های جدیدی را جای‌گزین آن‌ها کرده‌اند. پذیرش ارزش‌های جدید به میل اولیا نیست، اما به هر حال باید آن‌ها را با شرح و تعدیل پذیرفت.

■ مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی، قدرت‌سازش، تحمل، صبر، استقامت و روبه‌رویی با مشکلات را در نوجوانان افزایش می‌دهد. مشکلات نوجوانان دانش‌آموز در حوزه‌ی گردآوری اطلاعات، ناتوانی تشخیص این مطلب است که آیا همه‌ی اطلاعاتی که از اینترنت کسب می‌کنند یا در کتاب‌خانه می‌یابند، ارزشمند است یا خیر. بین (۱۹۹۹) می‌گوید، حوزه‌ی محتوایی سواد فعالیتی است مستلزم توانایی خواندن و نوشتن شکل‌های چندگانه‌ی قابل چاپ. این شکل‌های چندگانه‌ی قابل چاپ عبارت‌اند از: کتاب درسی، رمان، مجله، مطالب موجود در اینترنت و سایر نظام‌های نشانه‌دار فنی-اجتماعی که اطلاعات، مضامین عاطفی و نظرات منتقدانه را ارائه می‌دهند.

برای دانش‌آموزان
دوره‌ی متوسطه
یکی از شاخص‌های
تهیه‌ی
کتاب‌های غیردرسی
جدید
و به روز بودن
مطالب آن است

**دانش آموزان
نسبت به
کتاب‌هایی که
با نیازهای رشدی
و سنی نوجوانان
هماهنگ باشد
علاقه نشان می‌دهند**

■ مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی نوجوانان دانش‌آموز را با چگونگی و شرح حال افراد موفق و فرهیخته آشنا می‌سازد و اطلاعات جدید جهانی را برایشان فراهم می‌آورد. در این زمینه **قزل‌ایاغ** (۱۳۸۴) اظهار می‌دارد، کارشناسانی که در زمینه‌ی ادبیات غیرداستانی کار می‌کنند، کوشیده‌اند برای گیراتر کردن متن‌های اطلاعاتی، از قلب داستان استفاده کنند و در طرح شخصیت با فضای مشخص، متن‌های اطلاعاتی کوتاه و گیرایی منتشر کنند.

■ مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی قدرت تفکر و خلاقیت را در نوجوانان افزایش می‌دهد. محتوای متونی که دانش‌آموزان به‌طور آزادانه و به‌دل‌خواه برای مطالعات غیردرسی خود انتخاب می‌کنند، می‌تواند آن‌ها را به مطالعات متنوع تشویق کند تا به شکوفایی و خلاقیت برسند و بر مشکلات بی‌تصمیمی که برایشان بحران زاست، غلبه کنند. این یافته با مرحله‌ی پنجم نظریه‌ی **مزلو** (۱۹۴۳) که اظهار می‌دارد، برآوردن آرزوها، کمال یافتن در معنی وسیع کلمه، خلاق بودن، به‌توانایی‌های خود تحقق بخشیدن به‌عنوان خودشکوفایی است، هماهنگی دارد.

■ مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی، توانایی نقد و بررسی را در خوانندگان پرورش می‌دهد. در این زمینه بین (۱۹۹۹) اظهار می‌دارد، حوزه‌ی محتوایی کتاب باید در راستای فعالیت‌های شناختی و اجتماعی گام بردارد تا ضمن توسعه‌ی توانایی خواندن و نوشتن، به گسترش مضامین و نظرات منتقدانه هم بپردازد. هم **چنین استیونز** (۲۰۰۱) گفته است، مواد محتوایی رسانه‌ها باید از توانش عظیمی برای ترغیب دانش‌آموزان برای نگاه دقیق به ماورای متون برخوردار باشد تا آن‌ها بتوانند، مواردی مانند تبلیغات، نمایش‌های تلویزیونی مورد علاقه، رمان‌های ویژه‌ی نوجوانان، موسیقی معاصر و اتاق‌گفت‌و‌گو در اینترنت را بررسی و نقادی کنند.

■ مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی فعالیت‌های گروهی را افزایش می‌دهد. در این زمینه **پاندیان** (۱۹۹۳) پژوهشی را در مالزی انجام داد و نتیجه گرفت، رویکرد خواندن به‌عنوان فعالیت‌ی انفرادی دیگر مفید نیست. او اظهار داشت که خواندن به‌عنوان فعالیت‌ی بین‌فردی، اجتماعی و مرتبط با خانواده می‌تواند به رشد دانش‌آموزان منجر شود.

■ کتاب‌های گروه سنی کودک و نوجوان باید با قیمت ارزان‌تری ارائه شوند تا دانش‌آموزان امکان تهیه‌ی آن‌ها را داشته باشند. این موضوع در افزایش مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی توسط آن‌ها مؤثر است. این یافته با یکی از نتایج تحقیق **زرنگار** (۱۳۸۰) تحت عنوان (بررسی مطالعه‌ی غیردرسی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه) که در آن اظهار داشت، ۸۰ درصد دانش‌آموزان مورد مطالعه‌اش خواسته‌اند، کتاب‌های غیردرسی با قیمت مناسب‌تری عرضه شوند، هماهنگی دارد.

■ در انتخاب کتاب برای مطالعه‌ی غیردرسی دانش‌آموزان، شکل ظاهری (رنگ آمیزی، طرح روی جلد، صحافی، نوع کاغذ، تصاویر موجود در آن و...) تأثیر دارد. این یافته با نظر **کیس** (۱۹۹۵) که می‌گوید، کتاب‌فروشان، کتاب‌داران و معلمان اظهار می‌دارند که نوجوانان در انتخاب و مطالعه‌ی کتاب به وضع ظاهری آن اهمیت می‌دهند، هماهنگ است. وی معتقد است، جلد کتاب باید جدید و جذاب باشد تا توجه خواننده را به خود جلب کند. ■ دانش‌آموزان نوجوان، مطالعه‌ی اثر مؤلفان و مترجمان خوش‌فکر

را که دارای قلم روان و ساده هستند، ترجیح می‌دهند. در این زمینه قزل ایاغ (۱۳۸۴) می‌گوید، گروهی عقیده دارند، برای این که خواننده پیام‌ها را دریافت کند، تنها راه حل ساده‌نویسی است. در این حالت، واژگان پایه و دانش پایه‌ی خود خوانندگان عامل تعیین‌کننده است.

■ دانش‌آموزان نوجوان، به مطالعه‌ی کتاب‌هایی که در نشر آن‌ها، جنبه‌ی فرهنگی و تربیتی در مقابل جنبه‌ی اقتصادی ترجیح داده شده است، اهمیت می‌دهند. در این زمینه پژوهشگران دیگر نیز به نتایج کم‌وبیش مشابه رسیده‌اند. چنان که اهمیت دادن به جنبه‌ی فرهنگی در نظر قزل ایاغ (۱۳۸۴) اولویت اول در مطالعه‌ی کودکان و نوجوانان است. زیرا به میراث ادبی کودکان و نوجوانان مربوط است؛ چه ادبیات سنتی شامل میراث ادبی قول و ملی، و چه ادبیات جهانی شامل داستان‌ها و قصه‌های قومی، اسطوره‌ها، حماسه‌ها و قصه‌های پهلوانی، افسانه و ترانه.

■ دانش‌آموزان نوجوان، به مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی که مطالب و مفاهیم آن‌ها به طور خلاصه تدوین شده‌اند، علاقه نشان می‌دهند. به عبارت دیگر، آثار چاپی باید ضمن دارا بودن کیفیت مطلوب، مفاهیم و اصطلاحات به کار رفته را به طور خلاصه مطرح کنند تا در خوانندگان علاقه‌مندی به وجود آید؛ به خصوص خواندن غیرموظف که داوطلبانه است. رسیدن به جان کلام، ضمن این که برای خوانندگان مطرح است، برای نویسنده یک هنر محسوب می‌شود. در این مسیر لازم است، نویسنده از وجوه مشترک و غیرمشترک، متغیرها، مفاهیم و اصطلاحات ضروری استفاده کند و از ذکر مطالب غیرضروری، تکراری، زاید، غیرشفاف، چندوجهی و... بپرهیزد.

■ برای دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه، یکی از شاخص‌های تهیه‌ی کتاب‌های غیردرسی، جدید و به روز بودن مطالب آن است؛ چنان که متخصصان از زمان مشروطیت به فکر آن بودند که جامعه‌ی سنتی را به سوی نوگرایی سوق دهند. زیرا آن‌ها معتقد بودند، جامعه‌ی نواندیش ایرانی که شیفتگی، حسرت و احساس عقب‌افتادگی دارد، به مطالعه‌ی متون ترجمه‌شده، مقاله و کتاب‌های گوناگون برای نسل نوجوان و جوان نیازمند است تا آن‌ها را با پدیده‌های علمی جهان آشنا سازد و به سمت شاهره تمدن و فرهنگ مترقی سوق دهد. از نمونه نگرش‌های نواندیشان آن دوره، تأکید بر آموزش علمی کودکان و نوجوانان است که مقاله‌ای در این زمینه، در «روزنامه‌ی ادب» سال ۱۳۸۰ شمسی به چاپ رسیده است [محمدی و قایینی، ۱۳۸۰، ج ۳: ۳۵۲].

■ نوجوانان دانش‌آموز کتاب‌هایی را دوست دارند که مطالبشان شفاف و دور از پیچیدگی باشد. آن‌ها این نوع کتاب‌ها را بیش از کتاب‌هایی که مطالبشان پیچیده و چيستانی مطرح شده‌اند، مطالعه می‌کنند. در این زمینه محمدی و قایینی (۱۳۸۰) اظهار می‌دارند، به طور کلی ساده‌نویسی و نگرش‌های متناسب با درک دانش‌آموزان متأثر از تلاش پیشگامان مدارس نو در ایران از یک سو، و ترجمه‌ی داستان‌هایی که در نشریه‌های آن دوران منتشر می‌شد از سوی دیگر، دو عامل عمده‌ی تأثیرگذار در شکل‌گیری نشر و حتی چگونگی داستان‌نویسی نویسندگان کودکان و نوجوانان است.

■ دانش‌آموزان نسبت به کتاب‌هایی که با نیازهای رشدی و سنی نوجوانان هماهنگ باشد، علاقه نشان می‌دهند. این نیازها در گروه سنی نوجوان که دانش‌آموزان در دوره‌ی دبیرستان

**نوجوانان دانش‌آموز
کتاب‌هایی را
دوست دارند
که مطالبشان
شفاف
و دور از پیچیدگی
باشد**

۱۳۹۰/۲۳/۲۲

بهار و تابستان ۱۳۸۷

۵۶

تحصیل می کنند، از اهمیت خاصی برخوردارند. در این زمینه **سواتز و هندریکس (۲۰۰۲)** اظهار می دارند که دانش آموزان دارای نیازهای خاص، همان نوع کتاب هایی را دوست دارند که سایر دانش آموزان به آن ها علاقمند هستند. باید به آن ها اجازه داد تا کتاب های مورد نظرشان را خودشان برای خواندن تفننی انتخاب کنند. این دسته از دانش آموزان «خودانتخابی» را طوری آشکار می سازند که تأثیر مثبتی برای فراگیری آن ها در جهت خواندن و تبدیل شدن به خوانندگان دائمی دارد. بر اساس این مطالعات، عواملی که نوجوانان برای انتخاب کتاب مطرح کرده اند عبارت اند از: موضوع و عنوان کتاب، نویسنده، سبک نویسنده، نوع جلد، تصاویر، شخصیت ها، و پشت جلد. در واقع همین عوامل را دانش آموزان دارای نیازهای خاص نیز مورد استفاده قرار می دهند. این محققان به معلمان توصیه می کنند، درس هایی را در مورد چگونگی انتخاب کتاب برای دانش آموزان ارائه دهند. در این راستا، **احمدی (۱۳۷۵)** اظهار داشته است، نظام آموزشی کشور در گسترش سطح فرهنگ مطالعه ای جامعه مؤثر است. فرهنگ مطالعه باید از کودکی توسط مربیان و خانواده ها در کودک ایجاد شود و همراه با رشد وی، عمل مطالعه نیز استمرار یابد. از این رو لازم است، تغییراتی بنیادی در شیوه های تدریس معلمان، تألیف کتب درسی، نظام ارزش یابی تحصیلی، تشکیل کتابخانه های مجهز، انتشار مجلات و روزنامه های گوناگون، و برنامه ریزی برای شرکت دانش آموزان در مسابقات علمی داخل و خارج از آموزشگاه، به فعالیت های مهم نظام آموزشی تبدیل شود.

■ لازم است که در رو یا پشت جلد کتاب، گروه سنی مخاطب نوجوان همراه با خلاصه ای از فهرست عناوین موضوعی مطالب نوشته شود. این یافته با نظر **راین هارت (۱۹۹۸)** که از قول نوجوانان تحت مطالعه اش گفته است، آن ها به خلاصه ای پشت جلد کتاب توجه دارند و آن را ارزیابی می کنند تا به صحت موضوعی کتاب پی ببرند، هماهنگی دارد. در این زمینه **کلی و جانسون (۱۹۹۶)** اظهار داشته اند، چنان چه شخصیت های داستانی هم سن و یا بزرگ تر از خوانندگان باشند، میل به مطالعه بیشتر می شود. این دو محقق ۱۴ راهبرد را به ترتیب رتبه از بالا به پایین ارائه کرده اند که عبارت است از: پیروی از معلم، گفت و گو با دوستان، پیروی از یک نوع خاص متن، ملاحظه ای جلد کتاب، شروع به خواندن کتاب به شکل یک مجموعه، مشاهده ای خواندن کتاب، پیروی از یک عنوان، گفت و گو با معلمان و کتاب داران، بررسی کل کتاب،

لازم است برنامه ریزان در تهیه ی محتوا طوری برنامه ریزی کنند که دانش آموزان به سمت خواندن و سواد منتقدانه هدایت شوند

دریافت کتاب به عنوان جایزه، استفاده از فهرست کتاب، کار کردن درباره‌ی یک واحد درسی مدرسه از قبیل اسطوره‌شناسی، شعر، داستان‌های اسرارآمیز، یافتن عنوانی جذاب، و خواندن اجباری.

■ در سن نوجوانی دانش‌آموزان علاقه‌مندند، کتاب‌هایی را که برای آن‌ها استقلال فردی، اجتماعی و ملی را مطرح می‌کنند، بخوانند. این موضوع از اهمیت بالایی برخوردار است تا جایی که اعضای «شورای کتاب کودک» معتقدند، می‌توان از راه ادبیات کانال مناسبی را تدارک دید تا نوجوانان به تدریج با واقعیت‌های انکارناپذیر دنیای بزرگ سالان آشنا شوند؛ واقعیتی که به ناگهان در برابر

جوان ظاهر می‌شوند و از او انتظار می‌رود که بدون کوچک‌ترین اشتباهی راه برخورد مناسب با آن‌ها را پیدا کند. بر این اساس، «گروه بررسی ادبیات گذر» فهرستی از شرایط خود را برای آثار ادبی که به نیازهای گروه سنی مقطع پایانی دوره‌ی نوجوانی پاسخ دهد، تهیه کرد. بر اساس این فهرست، شرایط این آثار عبارت‌اند از:

- با نیازهای گروه سنی ۱۸-۱۶ ساله هماهنگ باشد؛
- مخاطب را برای دوران گذر از نوجوانی به جوانی یاری رساند؛
- پنجره‌ای نو به روی مخاطب بگشاید؛
- پاسخ‌گوی کنجکاوهای مخاطب باشد تا بینش او را نسبت به زندگی افزایش دهد؛
- یاریگر مخاطب باشد تا توانایی‌های خود را بشناسد؛
- به مخاطب جسارت روبه‌رو شدن با حقیقت وجودی خود را بدهد؛
- حس زیبایی‌شناسی مخاطب را برانگیزد.

■ در دوره‌ی متوسطه، دانش‌آموزان نسبت به دوره‌های قبلی بیشتر به آینده‌ی زندگی شغلی خود توجه می‌کنند. لذا می‌کوشند، کتاب‌هایی را که در این زمینه مطالبی دارند، بیشتر مطالعه کنند. **آموندسون، بورگن و تنج** (۱۹۹۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که هرچه جوانان به پایان دوره‌ی متوسطه نزدیک می‌شوند، با چالش‌هایی در زمینه‌های افسردگی و عزت‌نفس و نگرانی‌هایی در مورد نیاز به پول، فقدان حمایت خانوادگی و دیگر مشکلات عمومی گذر روبه‌رو می‌شوند. در این هنگام، آن‌ها نیاز وسیع‌تری به مشاوره‌ی شغلی پیدا می‌کنند؛ مشاوره‌ای که با توجه به نیازهای رشدی جوانان، تأثیر تغییرات اجتماعی اقتصادی و راهبردهای مداخله‌ای برای احراز صلاحیت شخصی و شغلی آن‌ها را در بر داشته باشد.

پیشنهادهای پژوهشی

۱. وزارت آموزش و پرورش، در پخش کتاب‌های غیردرسی مدارس، اولویت‌هایی را که فهرست آن‌ها در این پژوهش ارائه شده است، مدنظر قرار دهند.
۲. لازم است برنامه‌ریزان، مدیران و معلمان که در تهیه‌ی محتوای مطالعاتی دانش‌آموزان

فعالیت دارند، طوری برنامه‌ریزی کنند که دانش‌آموزان به سمت خواندن و سواد متقدا نه هدایت شوند.

۳. مدارس ترتیبی دهند که اهمیت خواندن برای دانش‌آموزان روشن شود و آن‌ها را از راه‌های گوناگون، مانند سخن‌رانی سر صف، گذاشتن مسابقه‌ی کتاب‌خوانی و... به مطالعه‌ی کتاب‌های غیردرسی تشویق کنند.

۴. استخدام کتاب‌دار دوره دیده با تحصیلات عالی به عنوان مسئول کتاب‌خانه‌ی دبیرستان، هنرستان و مرکز پیش‌دانشگاهی، در راستای ارائه‌ی خدمات مطالعاتی مانند راهنمایی در انتخاب کتاب‌های مورد نیاز به دانش‌آموزان، ضروری است.

۵. از صاحب‌نظران برای سخن‌رانی در مورد فواید مطالعه، و ارائه‌ی شیوه‌های مطالعه‌ی نوین دعوت شود تا به دانش‌آموزان راهکارهای عملی ارائه کنند.

۶. تجهیز کتاب‌خانه‌های مدارس به وسایل و فناوری مدرن روز، مانند رایانه، اینترنت و کتاب‌های جدید غیردرسی مه‌ج‌ز شوند.

۷. دبیران در رابطه با درس‌هایی که تدریس می‌کنند، به دانش‌آموزان کارهای عملی واگذار کنند تا آن‌ها به مطالعه تشویق شوند.

۸. برای خرید کتاب‌های غیردرسی، بن کتاب به دانش‌آموزان داده شود و یا کتاب‌های غیردرسی با تخفیف ویژه به دانش‌آموزان ارائه شوند.

۹. مدارس هر ماه یک روز را به کتاب‌خوانی اختصاص دهند و در آن روز، نمایشگاهی برپا کنند و کتاب‌های مورد نیاز در مدرسه را به دانش‌آموزان و خانواده‌ی آن‌ها معرفی کنند.

۱۰. دانش‌آموزان را تشویق کنیم، در کتاب‌خانه‌های مستقر در مدارس، شهرها و استان‌ها عضو شوند.

۱۱. از خرید کتاب‌هایی که دانش‌آموزان کمتر می‌خوانند، خودداری شود و از کتاب‌هایی که درصد بیشتر دانش‌آموزان به آن‌ها ابراز علاقه کرده‌اند (مانند فهرست موجود در این پژوهش)، تعداد بیشتری تهیه شود.

۱۲. بین مدارس ارتباطی برقرار شود که دانش‌آموزان مدارس مجاور بتوانند از کتاب‌های بیشتر و متنوع‌تری استفاده کنند.

۱۳. مدارس طوری برنامه‌ریزی کنند که برای بردن دانش‌آموزان به صورت گروهی برای بازدید از کتاب‌خانه‌های موجود در دانشگاه‌های شهری امکانات لازم فراهم شود.

۱۴. در تهیه‌ی زمینه‌های غیردرسی برای کتاب‌خانه‌ی مدارس و مطالعه‌ی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه، به امکانات محلی، فرهنگی، تولیدی و صنعتی استان، در راستای برآورده کردن نیازهای مطالعاتی دانش‌آموزان توسط وزارت آموزش و پرورش توجه شود.

۱۵. مکان مناسبی از آموزشگاه که به دور از سر و صدا و آلودگی است و نور و امکانات فیزیکی بهتری دارد، برای احداث کتاب‌خانه و سالن مطالعه در نظر گرفته شود.

۱۶. در سالن مطالعه، روزنامه‌های صبح و عصر و مجلات علمی و تربیتی در آرشيو برای مطالعه موجود باشند.

۱۷. فهرستی از کتاب‌های مورد نیاز نوجوانان در زمینه‌های گوناگون تهیه و در تابلوی اعلانات مدرسه نصب شود؛ به‌ویژه در تابلوی اعلانات کتاب‌خانه.

برای ارتقای سطح خواندن ترویج کتاب‌خوانی باید در دستور کار رسانه‌ها قرار گیرد

۱۳۸۷/۲۳/۲۲

بهار و تابستان ۱۳۸۷

۵۹

۱۸. برنامه‌ریزان و معلمان درس‌هایی در مورد چگونگی انتخاب کتاب به دانش‌آموزان ارائه دهند.

۱۹. در مطالعه‌ی مطالب خواندنی، دو عامل انگیزشی قدرتمند برای خوانندگان تشخیص داده شده است: یکی «خودانتخابی» زمینه‌های مطالعه و دیگری، «دست‌رسی آسان به زمینه‌ی مطالعات غیردرسی» است. مدارس باید در برنامه‌ریزی برای پرورش علاقه‌ی دانش‌آموزان به کتاب‌خوانی این نکته را مدنظر قرار دهند.

۲۰. نتیجه‌ی پژوهش دانشمندان در زمینه‌ی مطالعه نشان داد، باید راه‌هایی یافت که میزان خواندن، نه فقط برای کسب معلومات، بلکه به منظور تفنن و لذت، افزایش یابد. لذا کتاب‌های غیردرسی کتاب‌خانه‌های مدارس باید برای دانش‌آموزان پرجاذبه، لذت‌بخش، شادی‌آفرین و متناسب با نیازهای آن‌ها باشد.

۲۱. عادت به مطالعه باید از کودکی و در محیط خانواده شکل گیرد و به نظر می‌رسد، این کار اولین و مؤثرترین عامل در راه گسترش جو مطالعه بین دانش‌آموزان باشد. لذا مدرسه باید این مهارت را به والدین در جلسات سخن‌رانی انجمن‌های اولیا و مربیان آموزش دهد و خود مدرسه نیز این اصل مهم را در سرلوحه‌ی برنامه خود قرار دهد.

۲۲. تغییرات بنیادی در شیوه‌های تدریس معلمان و برنامه‌ریزان آموزشی برای شرکت دادن دانش‌آموزان در مسابقات علمی داخل و خارج از آموزشگاه به فعالیت‌های مهم نظام آموزشی تبدیل شود.

۲۳. در کلاس‌های آموزش ضمن خدمت دبیران و در برنامه‌ی درسی دانشجویان تربیت‌معلم، شیوه‌های نوین مطالعه، شیوه‌های استفاده از کتاب‌خانه‌های دیجیتال از طریق اینترنت و استفاده از مرجع‌هایی که به صورت لوح‌های فشرده درآمده‌اند، آموزش داده شود.

۲۴. در کلاس‌های آموزش خانواده، خانواده‌ها را با نیازهای رشدی نوجوانان و کتاب‌های این زمینه آشنا کنند و اولیا تشویق شوند، این نوع کتاب‌ها را برای فرزندانشان بخرند.

۲۵. برای ارتقای سطح خواندن، ترویج کتاب‌خوانی باید در دستور کار رسانه‌ها قرار گیرد تا مطالعه به عنوان یک ارزش در جامعه نهادینه شود. در این راستا، میزگردها، بحث و گفت‌وگوها، و نقد و بررسی‌ها در مورد کتاب‌های خوب، باید جزئی از برنامه‌های رادیو، تلویزیون و مطبوعات باشد.

عادت به مطالعه باید از کودکی و در محیط خانواده شکل گیرد